

УДҚ 336.201

САЛЫҚ ЖҮЙЕСІН ДАМУДЫҢ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕСІН ТАЛДАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚР-НЫҢ САЛЫҚ ЖҮЙЕСІНЕ БЕЙІМДЕУ МҮМКІНДІГІ.

Сабитова Камила

kamila.finance13@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Экономика факультеті, Қаржы кафедрасының студенті
Ғылыми жетекші - Есенова Г.Ж.

Мемлекеттің өз функцияларын жүзеге асыру үшін қаржылық базасының негізі салықтар болып табылады. Тарихи салықтар табыс алатын заңды және жеке тұлғалардың мемлекеттің қаржы ресурстарын қалыптастыруға бағытталған міндеттерін білдіреді. Функционалдық мақсатын негізге ала отырып, салық жүйесі аса маңызды экономикалық реттеушілердің бірі, экономиканы мемлекеттік реттеудің қаржылық тетігінің. Салық салу жүйесінің қаншалықты дұрыс құрылғанына ел экономикасының тиімді жұмыс істеуі байланысты.

Салық жүйесі-бірыңғай салық кеңістігі шегінде және бірыңғай салық саясаты мақсатында бірыңғай салық заңнамасы шеңберінде бір мезгілде әрекет ететін, Салық және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің әртүрлі түрлерінің белгілі бір жиынтығынан тұратын, тұжырымдамалық өзара байланысты және серпінді дамып келе жатқан, көп компонентті және көпфункционалды салық құрылымы.

Мақаланың басында ҚР салық жүйесіне тоқтала кетсек жөн болады. Сонымен қазіргі салық жүйесі Қазақстанда 90 жылдардың басында енгізілді. Қолданыстағы жүйені тез және түбегейлі өзгерту қажеттілігі экономикалық саясаттың өзгеруіне, Қазақстан экономикасында нарықтық қатынастардың қалыптасуына байланысты болды. Басқару органдары ҚР Мемлекеттік кіріс министрлігінің Салық комитеті, аймақтық салық комитеттері болып табылады. Қазақстан Республикасының қазіргі заманғы салық жүйесі қазіргі кезеңде экономикалық процестерді реттеуге ықпал етеді. Сонымен қатар, бүгінгі күннің шарттарына сәйкес келу қажеттілігі одан тұрақты жетілдіруді және жаңғыртуды талап етеді. Бұл мағынада ең перспективалы жеңілдіктер мен жеңілдіктер жүйесін әзірлеу және қолдану көрінеді: біріншіден-отандық өндірушілерді ынталандыру үшін; екіншіден-бюджеттік және бюджеттен тыс салалардың теңгерімділігі үшін. Жалпы, бұл салық базасын кеңейтуді және тиісінше бюджетке түсетін салықтық түсімдерді ұлғайтуды қамтамасыз етеді.

бірыңғай қағидаттар, төлемдерді есептеу мен жинаудың бірыңғай тетігі бойынша құрылған. Барлық салықтық төлемдерге Мемлекеттік кіріс министрлігі мен оның бөлімшелері тарапынан бірыңғай бақылау жүзеге асырылады;

салық төлеушілерге бірдей талаптар қояды және салық тізбесін айқындау, ставкаларды біріздендіру, жеңілдіктер мен оларды беру тетігін реттеу жолымен кірістерден салық аударымдарын орындаудың тең бастапқы шарттарын жасайды, сондай-ақ салықтарды төлегеннен кейін қалған қаражатты пайдалану процесіне араласпаушылық;

заңға тәуелді актілерге емес, Кодекс негізінде негізделеді;

төлеушілердің жекелеген санаттары арасында салық ауыртпалығын неғұрлым әділ бөлуді қамтамасыз етеді, олардың мүдделерін құқықтық қорғауды күшейтеді;

Сурет 1- ҚР қазіргі салық жүйесі

Ескерту - автормен құрылған.

Салық Кодексіне сәйкес, Қазақстан Республикасының салық жүйесі салықтардың 11 түрін қамтиды:

1. Қосылған құнға салынатын салық
2. Жеке табыс салығы
3. Корпоративтік табыс салығы
4. Жер салығы
5. Акциз салығы
6. Экспортқа рента салығы
7. Мүлік салығы
8. Көлік құралдарына салынатын салық
9. Жер қойнауын падаланған үшін
10. Әлеуметтік салық
11. Ойын бизнесіне салық.

Кез келген мемлекеттің салық жүйесін құру осы мемлекеттің құраушы субъектілері арасында салық өкілеттіктерін бөлуге негізделеді. Қазақстанда, Германияда және АҚШ-та салық төлеуден жиналған қаржы ресурстары түсетін бюджеттің үш деңгейі бар. Бұл салықтың белгілі бір түрін енгізу мен жинау Германиядағы сияқты қандай да бір аумақтық деңгейге жататынын білдіреді. Бірақ, мысалы, АҚШ-та үш деңгейлі салық жүйесі басқаша қолданылады: федералдық салықтар, Штаттар салықтары, жергілікті салықтар бар, бірақ бұл ретте АҚШ-тың қазіргі заманғы салық жүйесіне федералдық үкіметтің, Штаттардың үкіметтерінің, сондай-ақ жергілікті билік органдарының негізгі салық түрлерін қатар пайдалану сияқты сипат тән, нәтижесінде азаматтар табыс салығының үш түрін төлей алады.

Салық жүйесін бюджетке салықтарды, алымдарды және өзге де төлемдерді есептеу мен төлеу тәртібін реттейтін заңнама жүйесі ретінде сипаттай отырып, жоғарыда аталған елдердің салық саясаты құрылатын көздерге жүгіну керек. Қазақстан мен Германияның салық заңнамасы салық кодексімен айқындалады. АҚШ - та ішкі кірістер кодексі - салық салу саласына қатысты федералдық заңдар жинағы, қандай табыстар мен салықтар қалай салынатынын анықтайды. Осыдан келіп шығатыны, аталған елдердің салық жүйелері мемлекет тиесілі құрылымы мен құқықтық отбасына қарамастан нормативтік-құқықтық актілердің мазмұнымен айқындалады.

Үшіншіден, салық жүйесін мемлекеттік институттар жүйесіне жатқызуға бірыңғай мемлекеттік билікті іске асырудың жалпы міндеттерін жүзеге асырудың болуы негіз болып табылады. Салық енгізу мен өндіріп алуды іске асыратын мемлекеттік органдардың болуы дәлел болып табылады. АҚШ-тың салық қызметі Қазақстан Республикасының салық

қызметіне баламалы . Германияда елдің салық саясатын іс жүзінде жүзеге асыру мәселелері құзыретіне кіретін Қаржы министрлігінің арнайы органы Салық полициясы болып табылады.

Қазақстандағы және шет елдердегі салық жүйелерін салыстыра отырып, біз қазіргі кездегі жүйелердің пайдасы мен зиянына қатысты жалпы қорытынды жасадық, әрбір мемлекеттің салық жүйесінің нақты сипаттамасын: АҚШ-та, Германияда қолданылатын және ҚР-да қолданылатын тепе-тең салық салудың прогрессивті жүйесінің артықшылықтары мен кемшіліктері бар. Қазақстанда көлеміне қарамастан, жалақыны, пайыздық мөлшерлеме тіркелген, бұл жақсы, - деп жалақы жоғары, орта және нашар үшін, кім табады тек ең төменгі күнкөріс деңгейі. Францияда бар 75 % салық ставкасы өз қаражатының көп бөлігін жоғалтпау үшін азаматтықты ауыстыру үшін азаматтарды арандатуы мүмкін. Бірдей табысы бар, бірақ әр түрлі Штаттарда тұратын АҚШ азаматтары әр түрлі салық сомасына салық салынады, бұл біздің ойымызша, әділетсіз. Германияның табыс салығының маңызды ерекшелігі-мемлекет салық салу басталатын минимуммен белгіленген.

Осылайша, жалпы ҚР және шет елдердің салық жүйелері ұқсас, тең құрылымы бар деген қорытынды жасауға болады, алайда ішкі саясат ерекшеліктеріне және құқықтық жүйе түріне байланысты кейбір аспектілерде ерекшеленеді. Мәселен, АҚШ-тың салық жүйесі аз прогрессивті болып табылады және кірістерді қайта бөлуде маңызды рөл атқармайды. Германия сияқты әлеуметтік-бағдарланған модель басым елдерде салықтық ставкалар тұтастай жоғары және мемлекет табыстарды бөлуде неғұрлым белсенді рөл атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1.«Қазақстан Республикасының салық кодексі»/
- 2.<https://works.doklad.ru/> Налоговая система РК /
- 3.Алиев Б.Х., Султанов Г.С., Магомедов А.М. Перспективы совершенствования налоговой системы РФ с использованием практики налогообложения в США // *Фундаментальные исследования*. 2016/
- 4.Рожнева Т. Налоговая система Германии // *Финансы*. –2010 ж /